

Fig. 1. Nebbelunde. Ydre, set fra nord.

M. M. 1908

NEBBELUNDE KIRKE

FUGLSE HERRED

Om kirkens ejerforhold i middelalderen vides kun, at kronen allerede før reformationen havde kaldsretten, som biskop Jens Andersen i Odense dog af Christiern 2. beskyldtes for at have tiltaget sig¹. Kirken forblev under kronen, indtil den 1689 blev tilskødet sekretær i Danske Kancelli Henrik Adeler². Den havde siden forskellige ejere, o. 1750 lå den således under Øllingsøgaard³, men tilhørte i 1760'erne Abraham Lehn til Højbygaard⁴, hvis son var Poul Abraham Lehn (sml. †klokke nr. 4, s. 781). Med gården indlemmedes kirken i det 1803 oprettede stamhus, fra 1819 baroniet Sønderkarle, hvorunder den forblev, til kirken overgik til selveje 1. januar 1925.

Sagnet fortæller, at det spøger i kirken, ligesom det fra mange andre steder kendte sagn om bægeret fra bjergfolkens høj er knyttet til kirken⁵.

Kirken ligger på en lille bakke midt i byen; tidligere har Rødby Fjords vige og side enge strakt sig tæt op mod kirken. Kirkegårdens sydside og en del af østsiden har ensidigt kampestensdige med hæk; sydhjørnerne er afrundede. Resten af østsiden har mur af kløvede marksten, mens de øvrige sider har træstakit, der løber af ved gavlen af et bindingsværkshus på vestsiden. Ved sydvesthjørnet er en kørelåge og på østsiden en låge mellem nyere, murede piller. 1719 omtales kirkegårdens mur, plankeværk, gærder, port og låger, og 1812—13 kirkegårdslågens mur og pille (syn).

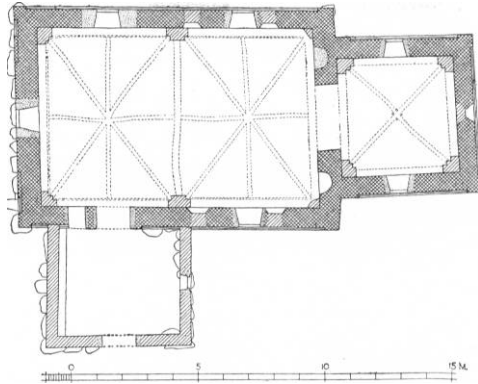

Fig. 2. Nebbelunde. Plan. 1:300. Målt af Jarl Ove Skipper 1944.

Kirken består af romansk kor og skib og gotisk våbenhus, alt bygget af munkesten i munkeforbandt. På skibet sidder et rytterspir fra nyere tid. På kirkegården har tidligere stået en klokkestabel.

Den romanske kirke er muret med indtil 10 cm tykke munkesten og med anvendelse af mange sorte bindere, åbne bomhuller og grov riffelhugning. Kirken har hjørnelisener, undtagen på skibets østgavl, og mellem lisenerne sokkel af to afrundinger med et almindeligt skifte imellem. Koret er antagelig muret først. Østhjørnerne er forneden afrundede ligesom på Olstrup kirke (s. 704), det søndre i 11, det nordre kun i 4 skifters højde, men her skyldes afrundingen måske senere tiders afhugning. Østgavlen har forneden mange indridsede kryds og bomærker. Det højsiddende, romanske gavlvindue har helstens stik uden løberskifte og er blændet i lysningen. Under rejsehøjde sidder på gavlen en dobbelt rundbuefrise på afrundede konsoller af kantstillede bindere. Gavlen har i toppen en dobbelt pibeblænding; den er iøvrigt glat og uden kamme, men har fem skifter høje gavlkonsoller. Gavltrekanten er stærkt repareret, 1719 blev det bemærket, at den var begyndt at glide ud (syn), og dette ses nu tydeligt på loftet. Sydsidens oprindelige vindue er erstattet af et moderne, lavere siddende. Gesimsen på korets sydside består af et savskifte under en afrundet udkrøgning og to moderne udhæng; uregelmæssigheder i murværket kunne tyde på, at det hele er en nyere ændring. I korets nordside ses rester af et romansk vindue som østgavlens, gesimsen ligner sydsidens. Skibets østgavl har et par korte savskifter i toppen, men er iøvrigt glat og uden kamme; den har, ligesom vestgavlen, vistnok haft gavlkonsoller. Skibets rundbuede, ændrede sydportal benyttes endnu; den sidder i et lille, overpudset fremspring, som ikke ses over våbenhuset, og som foroven antagelig er tagformet afsluttet ligesom sydportalen på Bursø kirke (s. 763). Sydsidens to romanske vinduer er blændede i lysningen; de har helstens stik med omløbende løberskifte, der

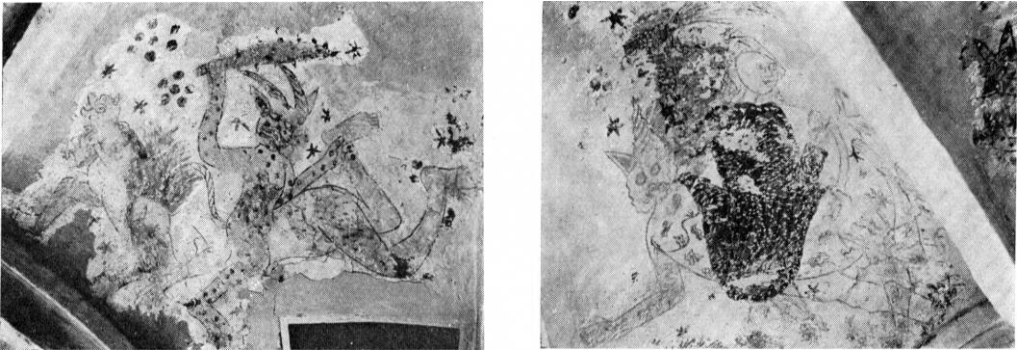

Fig. 3. Nebbelunde. Kalkmalerier på skibets vesthvælv, nu overhvidtede (s. 778).

M. M. 1908

ikke nær helt ned til vederlaget. Sålbanken springer frem med et afrundet skifte. Gesimsen har nederst et tandsnit med afrundede underkanter, der bærer et løberskifte; mellemrummene mellem tænderne er udmuret som rulskifte. Derover ligger et savskifte, et udkraget, afrundet rulskifte, som på østgavlen og på vestgavlen indtil tårnmursfortandingen er markeret som et fladskifte, og endelig to nyere udkragninger. Nordsidens portal er nu helt forsvundet og dens plads udfyldt med moderne murværk, som endog har fået bomhuller ligesom de gamle murflader. Et fotografi fra 1896 (Nationalmuseet) viser imidlertid et spor på muren, der bedst forklares som aftrykket af et portalfremspring med tagformet afslutning, som har skåret op i gesimsens underste led (jfr. Gurreby, s. 432). Nordsidens gesims er som sydsidens.

Vestgavlen har til rejsehøjde stående fortandinger til aldrig opførte mure, utvivlsomt til et tårn, der skulle have samme bredde som koret. Der er ikke afsat nogen egentlig tårnbue, men kun en 144 cm bred, rundbuet åbning, som udvendig har omløbende løberskifte og er gennemskåret af et moderne vindue. Feltet mellem fortandingerne er trukket en halv sten frem for den øvrige murflade. Gavltrekanten er glat og uden kamme.

Det indre. På hver side af den romanske korbue sidder halvrunde sidealternicher med halvkuppelhvælv; den nordre er tilmuret. Over hvælvene ses de gamle murflader dækket af glat, romansk puds. I koret, men ikke i skibet, ses ved pudsens overkant en hugget rille under huller til krumknægte af Gloslundetype (jfr. s. 356). På vestvæggen er rillen spækket ud.

Ændringer og tilføjelser. I koret er indbygget et gotisk krydshvælv med brede, spidse vægbuer på falsede hjørnepiller; ribberne har topkvadrat og er uden overribber. Ved samme tid er i skibet indbygget to ottedelte hvælv, som tildels har sømme langs de helstens vægbuer. De falsede piller har vederlagsbånd. Ingen overribber.

Våbenhuset på sydsiden er opført på store syldsten af røde og enkelte gule

Fig. 4. Nebbelunde. Indre, set mod øst.

G. K. K. 1950

munkesten. I østsiden sidder et vindue, som blev krævet indsat i 1838 (syn), under en nyere gesims af tre udkragninger. Døren er moderne udvidet, og gavltrekanter med mange buer, pinakler og savskifter er ommuret. I det indre har våbenhuset en muret bænk langs vestvæggen og pudset bræddeloft.

Rytterspiret er opsat 1828 over vestgavlen. Det er konstrueret af svært fyrretømmer, der tildels hviler på hvælvingen. Ydersiderne er bræddeklædte med simple glamlemme og en smal listegesims. På pyramidespiret sidder en lille fløjstang.

†*Klokketabel* manglede i 1586 beklædning på den ene side og havde også andre mangler⁶. Den bestod af tømmer beklædt med fjælle og stod ved den nordvestre ende af kirken (præsteindb.⁶). 1803 meddeles, at klokkehuset stod afsides på kirkegården, og at det var bygget af tømmer og fjælleværk, som nu var udueligt (syn). 1819 blev der krævet en ny beklædning (syn), men 1828 siges det at være nedrevet⁷.

Kirken har i tidens løb været underkastet en række hovedreparationer. 1565 måtte landemodet true almuen med at lukke kirken, hvis den ikke blev holdt ved magt, men ved synsforretningen 1586 var der stadig betydelige mangler⁶. 1660 meddeles, at kirken og kirkegården var ved magt som før krigen⁸. Senere hovedreparationer nævnes 1834, 1842 og 1859 (syn). Ved sidste

E. Skov 1950

Fig. 5. Nebbelunde. Altertavle og alterbordspanel (s. 778).

lejlighed fik den de nuværende spidsbuede jernvinduer, og den blev »fra en mørk og uhyggelig kirke forandret til en lys, smuk og hyggelig«. Endelig blev kirkens ydermure, der stod rødkalkede med hvide gesimser, afrenset i 1896.

Tagværkerne over koret består tildels af gammel eg med lange spærstivere. Skibets tagværk er nyt.

Kirken står nu med røde mure og vingetegl på alle tagflader. Det indre er kalket med gulve af grå og gule fliser, mursten under stolestaderne og nye hasleklinker i våbenhuset.

KALKMALERIER

Kirkens indre synes i tidligere tid at have været helt dækket af kalkmalerier. Bevaret er på *kolets ostvæg* på et tyndt, løst kalklag en fremstilling af den hellige familie fra 1400'ernes sidste halvdel, malet over det tilmurede øst-vindue. I midten sidder den hellige Anna på en bæk med den lille Maria

Fig. 6. Nebbelunde. Malerier i altertavlens storstykke (s. 779).

N. Termansen 1930

med krone og bog på venstre arm og Jesusbarnet med glorie på højre. Over Annas glorie et skriftbånd med: »sancta anna«. Bag bænken står Josef og Joachim iført store hatte, over den sidstnævnte et skriftbånd, hvori hans navn vistnok læses. Nord for hovedgruppen ses i lidt mindre figurer Maria Kleofas med glorie og et barn på armen (Josef?) og foran hende Jacob Minor med sit navn på et skriftbånd. Bag Maria Kleofas står en skikkelse, sikkert hendes mand Alfæus. Også syd for hovedgruppen er spor af personer, antagelig Maria Salome og hendes mand Zebedæus og deres børn. Karnationen er lysrød, dragterne grønne. Baggrunden er strøet med stjerner og prikblomster. Vægbuen over billedet har rester af røde dekorationer. Billedet er delvis dækket af grov, nubret kalkning.

En række billeder, samtidige med korets, kom 1908 tilsyne på *skibets hvælv*, men overkalkedes atter 1913. Disse kalkmalerier kendes nu kun fra fotografier, hvorfor deres nøjagtige placering i visse tilfælde vanskeligt kan fastslås. I østhvælvets østre kappe var malet et par dommedagsbilleder; mod nord sidder Kristus som verdensdommer i en mandorla, mens Johannes Døberen og Jomfru Maria knæler ved hans fodder i forbøn for menneskesjælene, som rundt om ses i færd med at stige op af gravene; Maria peger med den ene hånd på sit blottede bryst for derved at minde Kristus om hans egen jordiske tilværelse. Mod syd trækkes en stor flok fortabte af et par djævløse hen mod helvedes port, et frygteligt uhyres opspilede gab, mens et par af de

N. Termansen 1930

Fig. 7. Nebbelunde. Maleri i altertavlens topstykke (s. 779).

bageste i flokken prøver at holde igen ved at hage sig fast i en busk. Vistnok i samme hvælvs vestkapper var mod syd malet et billede af de kloge og de dårlige jomfruer; forrest går de kloge, hvis klokkeformede lamper brænder lystigt, bagefter de dårlige, som vender bunden i vejret på deres slukkede lamper, en af dem gnider just søvnen af øjnene, og over dem ses en bugtende orm med en lang spydbladformet tunge. Mod nord ses Jonas, som slynges overbord fra skibet lige foran hvalfiskens åbne gab, mens mandskabet ser til fra dæk og rigning. Vesthvælvets vestre kappe havde mod nord et billede af en djævel, som sidder overskrævs på ryggen af en nøgen, utugtig kvinde og holder fast i hendes højre ankel med den ene hånd, mens han i den anden har en frygtindgydende pigget knippel, hvormed han tamper løs på hendes bag; endnu en djævel går foran og trækker kvinden i håret (fig. 3). Et andet billede i samme hvælv viste den omvendte situation (fig. 3); en dydig og tækkeligt klædt kvinde rider her på ryggen af djævelen, som hun pisker med et ris, mens hun med den ene hånd holder fast i dens hale. Billedernes baggrund var som i koret, og i hvælvingstoppene var der et prikket tungeornament. Gjordbuen, og rimeligvis også ribberne, var dekoreret med bladranker. Fotografierne viser fragmenter af yderligere et par billeder, men disse lader ikke bestemme på dette grundlag.

INVENTAR

Alterbord, middelalderligt, muret af munkesten kun ca. 15 cm fra østvæggen. Bordet måler ca. 108 x 176 cm og er 102 cm højt. Pudset og hvidtet.

Alterbordspanel (fig. 5) i sen-renaissance fra o. 1625. Forsiden har tre, kortsiderne hver eet arkadefelt med kontursvungne pilastre og listekapitæler; både bueslag og pilastre er helt dækket af fladsnit. Felterne adskilles af hermer, på forsiden to mandlige og to kvindelige og på hver kortside een kvindelig, som i modsætning til forsidens kun har volutarmer. Hermerne har nøgen overkrop og bærer på hovedet kapitæler med udtrukne volutter; skafterne smykkes på forsiden af grove frugter og i endefagene af skællagte skiver. Postamentet er forkrøbbet og gesimsen glat med små konsoller under kronlisten.

Ved en restaurering 1909⁹ fremdroges i forsidens arkadefelter oprindelige malerier på kridtgrund af Moses med lovens tavler, Aron med offerkalk og David med harpen; i det sydlige endefag var der malet blomster og frugter og i nord et rankeslyng, som imidlertid ikke var overmalet. Også den øvrige brogede stafing er en genfremstilling af den oprindelige, dog er de mest grelle farver dæmpede med lasurer.

Altertavle (fig. 5) i sen-renaissance, samtidig med alterbordspanelet og udført i samme værksted som dette. En efterklang af altertavlen i Nykøbing (s. 218), beslægtet med altertavlerne i Danmø (s. 334) og Skovlønge (s. 423).

Storstykket indeholder tre malerifelter, et bredere i midten og to smalle sidefelter, adskilt af to frisøjler med attiske baser og æggestavkapitæler og flankeret af to hermer, en mandlig og en kvindelig, med frugtbundter på skafterne og volutkapitæler med roset på den indadvungne abakus. Den kvindelige herme holder højre tommelfinger ind mod venstre bryst og svarer ganske til en af alterbordspanelets hermer. Postamentet forkrøbber under storsøjlerne og har på fremspringene løvemasker og diamantbosser. Storgesimsen springer frem over midtfeltet, og kronlisten bæres af langhalsede kvindehoveder og små konsoller. Yderst på gesimsen står to putti, den ene med usymmetrisk skjold i hånden. I topstykket et omtrent kvadratisk malerifelt med en mandlig og en kvindelig herme på siderne. Topgesimsen har konsolbåret kronliste og bærer en splitgavl med et kvindehoved i midten. Beslagværksprydede storvinger med englehoved, frugter og fuglemaske. Små postament- og topvinger med beslagværksornamenter. Træværket er egetræsmalet med forgyldte detaljer. På tavlen var tidligere malet Anne Sparres og Lauritz Grubbes våben og initialer, sml. epitafium i Ryde, s. 402 (præsteindb.). I de fire felter findes samtidige malerier på krideret træ, i storstykkets midtfelt nadveren og til siderne Kristus på korset og opstandelsen (fig. 6); topstykket indeholder en dommedagsscene (fig. 7). Billederne er ret groft udført efter stærkt maniererede forbilleder. De restaureredes 1930⁹.

Altersølv. Kalk og disk fra 1910, *oblatæske* fra 1914.

† *Kalk og disk*, forgyldt, skænket 1640 af Kirsten Pors til Øllingsø og Dansted-

G. K. K. 1950

Fig. 8. Nebbelunde. Alterstage (s. 780).

NM fot.

Fig. 9. Nebbelunde. Dobefont (s. 780).

gaard. På kalken stod to adelsvåben og indstriften »F M Kiersten Pors 1640« (præsteindb.). †*Oblatæske* af sølv, foræret 1715 af sognepræsten Hans Christopher Nielsen¹⁰. Det gamle altersølv gik tabt ved præstegårdens brand 1914.

Berettelsestøj fra 1915.

Alterstager (fig. 8) i barok, formodentlig fra sidste halvdel af 1600'rne, 34,5 cm høje. De meget svære, groft udførte stager er støbt af to forskellige legeringer og virker i udpræget grad hjemmegjorte. Hele stagen er rigt profileret med vulster. Den kubeformede fod står på tre kugleben og har om midten en perlestav, som gentages på det ægformede skaftled, mens der om den dybe lyseskål løber et æggestavlignende ornament.

Bibel fra 1802: »Den ganske hellige Skriftes Bøger efter den i Aaret 1699 udgange Huus- og Reyse-Bibel«. I samtidigt læderbind.

Alterskranke med drejede træbalustre, antagelig fra 1859, da kirken blev gennemrestaureret (syn).

Døbefont (fig. 9), romansk, af granit. Cylindrisk kumme, indsnøret forneden, kort, trindt skaft med tovstav øverst og trapezformet fod med en rundstav mellem to tovsstave på hvert hjørne. Intet afløb. Tvm. 68 cm. Gråmalet. I korbuens nordside.

Dåbsfad fra o. 1575, sydtysk arbejde. I bunden findes en opdrevet bebudelsesscene omgivet af minuskel- og bladring og på randen en krans af indstemplede blade og minuskier (»m«). Tvm. 51,5 cm.

Dåbskande af tin fra 1800'ernes slutning (sml. Sædinge s. 792).

Prædikestol fra restaureringen 1859¹¹, bestående af fem fag med glatte rundbuede felter.

Stolestader fra 1859, svarende til Torslunde (s. 687). Samtidig *degnestol*.

Orgelpulpitur med tynde støbejernsbalustre, båret af støbejernssøjler. 1819 ønskedes trappen til pulpituret repareret, og 1841 kunne trappen bag kirkedøren til lægteret borttages som overflødig, da der fandtes en anden (syn).

Klokker. 1) 1603. Om halsen ornamentbånd med engle og bladværk. Tonliniet versalindskrift: »Anno 1603 hat Heinrich Husanus auf Tessin disse Kirchen Gott zu Eren bawen und den siebenden Tag Junii diese Glocken

giessen lassen« (»år 1603 har H. H. til Tessin Gud til ære ladet denne kirke bygge og den syvende dag i juni denne klokke støbe«). Den ret store klokke er åbenbart oprindelig støbt til en af den mecklenburgske statsråd Heinrich Husanus opført kirke, men er, uvist hvordan, kommet til Nebbelunde engang mellem 1756, da der kun nævnes to små klokker (præsteindb.), og 1833, hvor den omtales første gang¹². Tvm. 85 cm.

2) 1831. Om halsen blomster- og akantusborter samt versalindskrift: »Støbt af J. J. Ritzmann Kiøbenhavn anno 1831«. Tvm. 46 cm.

†Klokker. 1—2) 1528 fandtes to klokker, hvoraf den største, som vejede eet skippund, seks lispund (208 kg), afleveredes ved klokkeskatten dette år.

3) Nævnt 1756 (præsteindb.).

4) 1769, med indskriften: »Soli Deo gloria, me fecit M. C. Troschel 1769« (»Gud alene æren, M. C. T. støbte mig 1769«), samt Lehn-våbnet og navnene Paul Abraham Lehn og Erica Christina Cicignon¹³.

GRAVMINDER

Gravsten (?), skriftløs rød kalksten, 210x145 cm. I skibet, foran korbuen. Ifølge en oplysning fra o. 1750 fandtes der ingen begravelser i kirken¹⁴.

KILDER OG HENVISNINGER

Synsforretning 1586 (Karen Rrahes ms. nr. 280 (Vogelsangs fortegnelse), s. 118^v, LA. Odense); Synsforretninger over Kirker og Præstegaarde m. v. 1803—13, 1816—24, div. år (stiftsøvrighedsarkivet, LA); Syn over Lollands østre Provsti 1829—44 (provste-arkivet, LA); Syn over Fuglse Herred 1861—80 (Rispen arkiv, Nykøbing). — Dokumenter og Rreve for hele Stiftet 1579—1762 (stiftsøvrighedsarkivet, LA). — Museumsindberetninger af J. Magnus-Petersen og C. Engelhardt 1878, Niels Termansen 1908 (alterbordspanel og altertavle) 1909 (alterbordspanel), 1930 (altertavlens malerier), Gertrud Købke Knudsen, E. Skov og Charles Christensen (Aa. Roussel) 1950.

J. Magnus-Petersen: Notesbog 1878. S. 17 (NM). — V. Koch: Notesbog I. 1890. S. 69 (NM). — M. Clemmensen: Notesbog III. 1915. S. 45 (NM).

¹ Suhms Saml. 2. bd. 2. hefte, s. 1. ² Kronens Skøder III, 45. ³ Efterretninger om kirkeejere 1726 ff. (RA). ⁴ Rhode I, 673. ⁵ Optegnelser i Dansk Folkemindesamling. ⁶ Karen Rrahes ms. nr. 280, s. 118^v. ⁷ Haugner: Rødby Købstad og Fuglse Herred, s. 362. ⁸ Tingsvidne fra Horreby Treding. Aalholm Lens Kommissions- og Synsforretninger af 30. aug. 1660, Vejl. Arkivreg. II, 42 (RA). ⁹ Ved konservator N. Termansen. ¹⁰ Rhode I, 671. ¹¹ Haugner s. 363. ¹² Larsen: Laaland Falster I, 238. ¹³ Larsen s. 239. ¹⁴ Extract over Fyens og Laalands historiske Ting, Thotts Saml., fol. 727 (vgl. Bibl.).

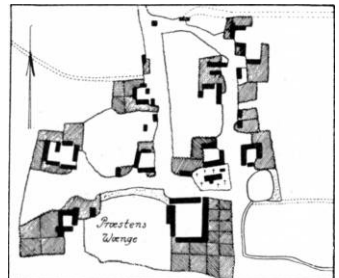

Fig. 10. Nebbelunde 1781.